

УДК 330.332.3:368(477)

В.В. Виговська, канд. екон. наук

Чернігівський національний технологічний університет, м. Чернігів, Україна

ПРОБЛЕМНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

В.В. Выговская, канд. экон. наук

Черниговский национальный технологический университет, г. Чернигов, Украина

ПРОБЛЕМНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ ФОРМИРОВАНИЯ И РЕАЛИЗАЦИИ ИНВЕСТИЦИОННОГО ПОТЕНЦИАЛА СТРАХОВОГО РЫНКА УКРАИНЫ

Valentyna Vyhovska, PhD in Economics

Chernihiv National Technological University, Chernihiv, Ukraine

FORMATION OF POTENTIAL INVESTMENT OF INSURANCE MARKET IN UKRAINE: PROBLEM TRENDS

Досліджено сучасні тенденції формування та реалізації інвестиційного потенціалу страхового ринку України, охарактеризовано основні чинники, що стримують інвестиційну активність страхових компаній. Запропоновано науково-практичні рекомендації щодо стимулювання інвестиційної діяльності страхових компаній у розрізі виявлених проблем.

Ключові слова: страхова компанія, страховий ринок, інвестиційний потенціал, інвестиційна діяльність, цінні папери, банківські вклади, довгострокові інвестиції.

Исследованы современные тенденции формирования и реализации инвестиционного потенциала страхового рынка Украины, охарактеризованы основные факторы, сдерживающие инвестиционную активность страховых компаний. Предложено научно-практические рекомендации по стимулированию инвестиционной деятельности страховых компаний в разрезе выявленных проблем.

Ключевые слова: страховая компания, страховой рынок, инвестиционный потенциал, инвестиционная деятельность, ценные бумаги, банковские вклады, долгосрочные инвестиции.

This article explores current trends in the development and implementation of the investment potential of the insurance market of Ukraine, described the main factors hindering investment activities of insurance companies. A scientific and practical recommendations for promoting investment of insurance companies in terms of outstanding issues.

Key words: insurance company, insurance market, investment potential, investment activity, securities, bank deposits, long-term investment.

Постановка проблеми. Важливою умовою виходу економіки України із кризи є залучення інвестицій для подолання структурної недосконалості та технологічної відсталості останньої. Страховики, як фінансові посередники, посідають особливе місце в системі господарювання країн з трансформаційною економікою, до яких належить Україна, і є потужними постачальниками капіталу в економіку. З цих позицій мобілізовані на страховому ринку інвестиційні ресурси можуть відігравати важливу роль у досягненні макроекономічної стабілізації, вирішенні проблем соціального характеру та підвищенні ефективності вітчизняної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагоме місце у вивченні питань формування та реалізації інвестиційної політики страхових компаній займають праці відомих вітчизняних учених: В. Базилевича [1], О. Гаманкової [2], О. Залєтова [3], О. Козьменко [4], Н. Ткаченко [8] та інших. Проте при всій необхідності, важливості та різноманітності досліджень з цієї проблеми, слід зазначити, що сучасні реалії вітчизняної економіки та нестабільність її розвитку вимагають постійного оновлення емпіричного матеріалу.

Отже, дослідження проблем інвестиційної діяльності страхових компаній є своєчасним і актуальним.

Метою дослідження є аналіз сучасного стану формування та використання інвестиційних ресурсів страхових компаній в Україні, який дасть змогу ідентифікувати проблемні моменти у цьому процесі й окреслити перспективи їх вирішення.

Основні результати дослідження. Страховий ринок – це особлива сфера грошових відносин, де об'єктом купівлі-продажу виступає специфічна послуга — страховий захист, формується пропозиція і попит на неї [2]. У сучасній економічній літературі науковці підкреслюють дуалістичний характер економічної природи страхування, яке виконує не тільки захисну функцію, але і є значним джерелом інвестицій. У наукових

працях багатьох учених-економістів інвестиційна функція ставиться в один ряд з іншими функціями страхових компаній. Зокрема, В.Д. Базилевич зазначає, що основним джерелом отримання прибутку для страхової компанії є не тільки збір страхових платежів, а власне інвестиційна діяльність, тобто вкладення частини тимчасово вільних коштів резервного страхового фонду у прибуткові проекти. М. Александрова серед функцій страхування виокремлює інвестиційну функцію, яка передбачає вкладення тимчасово вільних коштів страховика в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності з метою отримання прибутку [1]. Такої ж думки дотримується учений-економіст А. Крейдич. При цьому О. Гвозденко зазначає, що основним джерелом отримання прибутку для страхової організації більшості цивілізованих країн є не стільки збір страхових платежів, а власне інвестиційна діяльність. Заслуговує на увагу твердження Н. Ткаченко, яка відзначає, що інвестиційна діяльність є головною, оскільки вона створює умови для виконання страхових зобов'язань перед клієнтами.

Також існує інша думка щодо функцій страхової компанії, згідно з якою інвестування має другорядне значення в діяльності страховиків щодо надання ними страхових послуг. Наприклад, О. Ромащенко вважає, що основним завданням страхової компанії є надання страхових послуг, а тому інвестиційна діяльність має вторинне значення. На користь цього твердження свідчить вітчизняна практика функціонування страхового ринку. Переважна більшість вітчизняних страховиків заробляють кошти безпосередньо на страхових операціях і задовольняються низькодохідними інвестиційними інструментами, такими як депозити. Однак необхідно зазначити, що для західних страхових компаній інвестиційна функція є рівнозначною щодо інших функцій, а вітчизняні страховики часто недооцінюють її важливість.

Можливості ефективного здійснення інвестиційної діяльності страховими компаніями визначаються їх інвестиційним потенціалом, який ми розглядаємо через такі складові: тимчасово вільні від страхових зобов'язань кошти, що знаходяться в розпорядженні страхової компанії і використовуються нею для інвестиційної діяльності, та здатність акумулювати зовнішні запозичення. Подальший розвиток страхового ринку призведе до збільшення обсягів фінансових ресурсів, що акумулюються страховиками і, відповідно, до зростання інвестиційного потенціалу останніх.

Потенційні можливості страхових компаній реалізовувати свій інвестиційний потенціал значною мірою залежить від загального рівня розвитку страхового ринку. Страховий ринок України перебуває на етапі становлення та поступового інтегрування у світовий. Його динаміка позитивна, хоча й відрізняється нестабільністю. Станом на 30.06.2013 кількість страхових компаній становила 415 од., у тому числі СК "life" – 62 компанії, СК "non-life" – 353 компанії (табл. 1). При цьому слід зазначити, що незважаючи на велику кількість компаній, основну частку валових премій акумулюють 50 СК загального страхування (77,5 %) та 10 СК зі страхування життя (90,9 %). Така тенденція була характерною для страхового ринку України протягом всього періоду дослідження.

Таблиця 1

Динаміка кількості страховиків в Україні в 2006–2013 рр., одиниць

Показники	Роки							Темп росту, % 2013/2006
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2013	
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Всього страхових компаній, у тому числі:	411	447	469	450	456	442	415	101,0
- з ризикового страхування	356	382	396	378	389	378	353	99,2
- зі страхування життя	55	65	73	72	67	64	62	112,7
Страхові компанії з іноземним капіталом	66	78	82	68	90	116	112	169,7
Питома вага страхових компаній з іноземним капіталом, %	16,0	15,7	17,0	17,0	19,7	26,2	27,0	168,8

Джерело: офіційний сайт Національної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України.

Оскільки основним джерелом інвестиційних ресурсів є страхові резерви та активи страховиків, розглянемо детальніше їх структуру та динаміку (табл. 2).

На основі даних табл. 2 можна зробити висновок про кількісне зростання джерел формування інвестиційного потенціалу страховиків. Проте інвестиційна діяльність вітчизняних страхових компаній носить консервативний характер, що обумовлено специфікою їх діяльності, а саме, необхідністю виконання первинної функції страхування – відшкодування збитку в разі настання випадкових подій та підтримання певного рівня ліквідності вкладень. Основними напрямками розміщення активів протягом всього періоду дослідження залишаються банківські депозити та інвестиції у цінні папери. Слід звернути увагу на той факт, що страховики майже не інвестують у реальний сектор економіки України. А отже, незважаючи на тісний взаємозв'язок, інвестиційна функція страхування залишається «вторинною» щодо страхової.

Характер інвестування страховими компаніями багато в чому визначається специфікою їх страхової діяльності. Страхові компанії, що займаються страхуванням життя, акумулюють довгостроковий фінансовий ресурс і, відповідно, вкладають кошти у довгострокові інвестиційні інструменти. Для страховиків з ризикового страхування первинне значення має наявність грошей для виплати страхового відшкодування, що обумовлює короткостроковість їхніх вкладень. Вибір на користь довгострокових інвестиційних інструментів може бути зроблений за наявності страхових резервів, які можуть бути не задіяні страховими компаніями протягом певного проміжку часу.

Серед факторів, що стримують інвестиційну діяльність страхових компаній, необхідно виділити такі: військово-політична та економічна нестабільність, обмеженість надійних довгострокових інвестиційних інструментів, дефіцит публічної інформації про потенційні об'єкти інвестування, недостатній державний контроль над діяльністю суб'єктів фондового ринку, відсутність відповідних соціально важливих обов'язкових видів страхування, низька прибутковість інвестицій, висока інфляція, недосконалість нормативно-правового регулювання, корупція, непрозорість державного регулювання, дефіцит висококваліфікованих фахівців тощо.

Відповідно до виявлених раніше проблем можна виділити напрями активізації інвестиційної діяльності страхових компаній:

- приведення системи регулювання та нагляду за страховим ринком до європейських стандартів;
- вдосконалення нормативно-правової бази в розрізі інвестиційного, пенсійного та медичного страхування;
- надання додаткових гарантій з боку держави щодо забезпечення фінансової стійкості страховим компаніям, що інвестують у реальний сектор економіки;
- створення сприятливих умов для акумуляції страховиками довгострокових інвестиційних ресурсів (головним чином у сфері страхування життя);
- впровадження податкових пільг та стимулів для розвитку особистого страхування, довгострокового страхування життя;
- лібералізація інвестування коштів страхових резервів по довгостроковому страхуванню життя;
- підвищення фінансової стійкості страхових компаній;
- розвиток фінансового перестраховування як форми взаємодії страхового та фондового капіталів;
- надання державних гарантій на розміщення довгострокових страхових резервів;
- створення фондів страхових гарантій.

Таблиця 2

Склад та структура активів страхових компаній України у 2006–2013 рр.

Активи страхових компаній	2006		2008		2009		2010		2011		2012		2013	
	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%
Загальні активи по балансу	23995	–	41930,5	–	41970,1	–	45 234,6	–	48 122,7	–	56224,7	–	66387,5	–
Категорія активів, визначених статтею 31 Закону України «Про страхування», для представлення страхових резервів														
Активи, визначені ст. 31 Закону України «Про страхування», у т. ч.	17 488,2	100	23 905,6	100,0	23 690,8	100,0	27 695,0	100,0	28 642,4	100,0	48 831,5 3	100,0	37 914,0	100,0
1) грошові кошти на поточних рахунках	773,6	4,4	1926,1	8,1	1526,8	6,4	1 770,2	6,4	2 073,1	7,2	1 889,3	3,9	2 184,7	5,8
у тому числі 1:														
1) в іноземній валюті	47,7	0,3	349,5	1,5	212,8	0,9	402,8	1,5	218,3	0,8	181,9	0,4	159,8	0,4
2) банківські вклади (депозити)	5453,7	31,2	6963,7	29,1	5926,4	25,0	6 464,6	23,3	7 819,1	27,3	8 746,1	17,9	9 296,4	24,5
у тому числі 2:														
1) в іноземній валюті	304,6	1,7	1840,1	7,7	1707,9	7,2	1 819,2	6,6	1 858,5	6,5	1 671,0	3,4	1 196,8	3,2
2) банківські метали	41,1	0,2	150,9	0,6	105,3	0,4	79,3	0,3	70,5	0,2	70,9	0,1	25,2	0,1
3) нерухоме майно	794,6	4,5	1877,8	7,9	1997,8	8,4	2 182,6	7,9	2 054,0	7,2	2 133,3	4,4	1 965,3	5,2
4) акції	7626,1	43,6	8177,0	34,2	9521,8	40,2	10 905,8	39,4	12 529,0	43,7	29 865,2 1	61,2	17 834,3	47,0
5) облігації	363,5	2,1	825,8	3,5	556,5	2,3	652,7	2,4	780,3	2,7	1 467,0	3,0	755,6	2,0
6) іпотечні сертифікати	40,3	0,2	21,2	0,1	20,7	0,1	66,7	0,2	95,9	0,3	127,3	0,3	388,8	1,0
7) державні цінні папери	183,4	1,0	387,8	1,6	869,5	3,7	1 523,4	5,5	1 447,5	5,1	2 609,9 2	5,3	2 355,4	6,2
8) права вимоги до перестраховиків	2163,9	12,4	3498,9	14,6	3067,7	12,9	3 940,1	14,2	1 647,3	5,8	1 905,4	3,9	3 038,5	8,0
8.1) до перестраховиків-нерезидентів	285,2	1,6	627,6	2,6	648,7	2,7	870,2	3,1	791,1	2,8	1 406,2	2,9	1 471,9	3,9
9) інвестиції в економіку України	32,1	0,2	63,4	0,3	78,4	0,3	86,1	0,3	77,6	0,3	66,0	0,1	52,1	0,1
10) кредити страхувальникам-громадянам	0,0	0,0	0,8	0,0	5,1	0,02	5,0	0,02	4,6	0,02	4,6	0,01	4,6	0,01
11) довгострокові кредити для житлового будівництва	2,2	0,0	0,1	0,0	0,1	0,0	0,1	0,0	0,2	0,0	0,1	0,0002	0,1	0,0001
12) готівка в касі	13,6	0,1	11,4	0,05	13,8	0,1	18,3	0,1	43,2	0,2	14,5	0,03	13,1	0,03

Джерело: офіційний сайт Національної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України.

Реалізація наведених рекомендацій дозволить створити сприятливе підґрунтя для активізації інвестиційної діяльності страхових компаній у середньо- та довгостроковій перспективі.

Висновок. Страховий ринок – це механізм, що дозволяє акумулювати значні обсяги фінансових коштів і вигідно їх розміщувати на той чи інший період, отримуючи від цього значний інвестиційний дохід. Фінансові ресурси, що мобілізуються вітчизняними страховиками, майже не використовуються для економічного розвитку держави та її суб'єктів господарювання, які й виступають основними джерелами страхових внесків. Для підвищення ефективності формування та реалізації інвестиційного потенціалу страхового ринку України необхідно: забезпечити сприятливі умови для формування інвестиційних інструментів з метою розміщення довгострокових страхових резервів; підвищити вимоги до платоспроможності, фінансової стійкості, розміру чистих активів страховиків та посилити контроль за їх дотриманням; впровадити податкові пільги та стимули для розвитку особистого страхування, довгострокового страхування життя; сприяти створенню фондів страхових гарантій для відшкодування втрат населення тощо.

Список використаних джерел

1. *Базилевич В. Д.* Страхова справа : навчальний посібник / В. Д. Базилевич, К. С. Базилевич. – Вид. 3-тє, переробл. і доповн. – К. : Знання, 2003. – 250 с.
2. *Гаманкова О. О.* Ринок страхових послуг України: теорія, методологія, практика : монографія / О. О. Гаманкова. – К. : КНЕУ, 2009. – 283 с.
3. *Залетов О. М.* Страхування : навчальний посібник / О. М. Залетов. – К. : Між. Агенція “BeeZone”, 2003. – 304 с.
4. *Козьменко О. В.* Нові вектори розвитку страхового ринку України : монографія / О. В. Козьменко, С. М. Козьменко, Т. А. Васильєва ; керівник авт. проекту О. В. Козьменко. – Суми : Університетська книга, 2012. – 316 с.
5. *Про інвестиційну діяльність* : Закон України від 18.09.1991 р. № 1560–XII / Верховна Рада України. – К. : Парлам. вид-во, 1991. – № 47. – С. 646.
6. *Про страхування* : Закон України від 07.03.1996 р. № 85/96–ВР / Верховна Рада України. – К. : Парлам. вид-во, 1996. – № 18. – С. 78.
7. *Офіційний сайт Національної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України [Електронний ресурс].* – Режим доступу : <http://nfr.gov.ua/content/strahoviy-rinok.html>.
8. *Ткаченко Н. В.* Інвестиційна діяльність страхових компаній : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.04.01 / Н. В. Ткаченко ; НАН України. Ін-т екон. прогнозування. – К., 2004. – 20 с.